

TREF MAGAZINE

Nummer 32 Jaargang 3

mensen van om de hoek

Ted Peem

TREF

MAGAZINE

over
mensen van om de hoek

TREF en het hoe en waarom

Niemand wordt met een gebruiksaanwijzing van zichzelf, de wereld of het leven geboren en toch maakt iedereen er op zijn eigen wijze iets unieks van. Iedereen participeert op de een of andere manier in deze maatschappij. Tegelijkertijd wordt onze samenleving steeds harder en voller, mensen zijn gehaast en sneller in hun oordeel en veroordeling.

TREF biedt een plek aan de verwondering over de veerkracht van mensen. Ook zetten we ons met TREF in voor een ideëel doel: het bevorderen van maatschappelijke integratie. We doen dat door mensen uit de hele samenleving aan het woord te laten over hun leven. In TREF tref je maandelijks persoonlijke verhalen van mensen om de hoek. Zij vertellen wat hen beweegt en motiveert, wat hun dromen en passies zijn. Daarmee bieden we niet alleen inspiratie, maar willen we ook een gevoel van verbondenheid oproepen. Want mensen echt leren kennen, doet erkennen.

TREF Redactie en Informatie:

Aureliavinder 58 | 8016HC Zwolle | tel. 038-4653244
info@TREFmagazine.nl | www.TREFmagazine.nl
TREF is een uitgave van
Marijke Mosterman Journalistieke Producties

Aan TREF werken mee:

Mathilde van Hulzen, Marijke Mosterman, Kees Huis in 't Veld, Janneke Pelle, Bert Schoonhoven, Jenny Kamps, Frans de Jong, Ward de Weerd, Bert Vaatstra, Harry ten Klooster, Roel van Olst en anderen.
Met dank aan alle geïnterviewden.

Adverteren en sponsoren

Je ziet het vaak niet, maar de meeste mensen zijn op hun eigen bescheiden manier bezig met de 4 P's: Participatiemaatschappij, People, Planet, Profit. TREF vormt voor hen een vooruitstrevend, 'hokjesloos' en daarom uniek podium. Dat maakt TREF voor bedrijven en instellingen bij uitstek geschikt om op een unieke manier invulling te geven aan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

Met een advertentie, donatie of sponsorschap in de glossy papieren versie van TREF Magazine en/of op de website draag je een steentje bij aan een betrokken, bewuste, duurzame samenleving. Al vanaf 150 euro per jaar inclusief abonnement zijn er mogelijkheden. Neem contact met ons op, ook voor uw eigen bedrijfsglossy! Mathilde van Hulzen (024-300 2133)
Marijke Mosterman (038-465 3244)
info@TREFmagazine.nl

Doneren

TREF is gratis afhaalbaar. Kijk voor de TREFpunten op TREFmagazine.nl. Als je TREF elke maand wilt ontvangen, kun je een minimale donatie overmaken. Kijk voor meer informatie op onze website: TREFmagazine.nl.

Wanlijner

De fijnste sokken
slijten het hardst

IN TREF 32:

HENRIETTE

TED

BEN

AMSTERDAM
OUTSIDER ART

Ward de Weerd	9
Jenny's Bespiegelingen	26
Janneke's Belevissen	25
Amsterdam Outsider Art	16
Door het oog van TREF	14
Bert's Beestenboel	18
De Terechte Kronkel	19
Kunst: Truus van Buren	8
Mathilde's Recept	27
(On)gehoord	28

GLAS en CIRKELS

Mathilde van Hulzen

Beeldend kunstenaar Ted Felen (83) uit Nijmegen houdt het meest van glas en van de cirkel. Hij drukt er zijn verwondering mee uit over de grote levensvragen: waar komen we vandaan en waarom zijn we hier? 'Mijn kunst geeft mensen de ruimte om zich op die vragen te bezinnen.'

Midden in een moderne woonwijk aan de rand van Nijmegen, verscholen achter weelderig groen, ligt een boerderij uit 1802. Al meer dan veertig jaar woont hier kunstenaar Ted Felen. Eerst met zijn vrouw en drie kinderen, de laatste jaren alleen. 'In het begin was dit buitengebied, er stonden nog geen andere huizen en je had volop natuur om je heen. Nu is het helemaal volgebouwd. Mijn vrouw vond dat erg, maar ik niet zo. Nijmegen is naar me toe gegroeid, zeg ik altijd. Ik heb veel contacten in de buurt. Kijk, om dit huis ligt een lap van een tuin, een paradijs. Daar mogen anderen ook van genieten. Een keer per jaar hield ik daarom een buurtfeest voor de straten hier omheen, om de banden aan te halen. Daardoor heb ik nog steeds goed contact met de buurt. Nu noem ik mezelf wel eens Adam in ballingschap. Vanwege dat paradijsje en het feit dat Eva er niet meer bij is.'

Ted is vanaf zijn zestiende glazenier van beroep. Hij maakt glas-in-loodramen voor onder andere woonhuizen, kerken, stiltecentra en bedrijven. Glas fascineert hem al vanaf zijn prille jeugd, toen zijn vader hem meenam naar een kerk. 'Mijn ouders waren helemaal niet praktiserend katholiek. Op een dag ging mijn moeder mijn twee jaar jongere zusje voeden en toen zei Dorus, mijn vader: "Kom, laten we maar eens even gaan wandelen.". Ik zat op zijn nek en na een tijdje kwamen we langs de H. Antonius en St. Anna kerk aan de Nijmeegse Groenestraat. Wij woonden ten oosten van die kerk. Mijn vader nam me mee naar binnen. Het was op een zondag, tijdens de dienst en de zon scheen zo prachtig door de ramen van de doopkapel. Dat beeld heeft me toen erg gegrepen en is me altijd bijgebleven.'

Ted vindt glas het mooiste materiaal dat er bestaat. 'Glas is niet te reproduceren, niet te vangen. De manier waarop het licht er doorheen valt, laat zich niet fotograferen. Glas is gewoon prachtig en bijzonder. Daar werk ik dus al mijn hele leven mee. Maar ik maak ook mozaïeken, schilderijen, muurschilderingen, prenten, dus allerlei soorten beeldende kunst.'

Waardering

Die loopbaan als kunstenaar was in zijn jeugd helemaal niet vanzelfsprekend. Teds vader werkte als gemeenteambtenaar bij de Sociale Dienst en dacht dat een kunstopleiding alleen tot armoede zou leiden. 'Hij wilde graag dat ik de mulo ging doen en dat ik daarna bij hem op kantoor zou komen werken. Zodat hij "meneer" tegen me kon zeggen.'

Ted maakte de mulo nooit af en kwam via een advertentie in dienst bij het Nijmeegse glas-in-loodatelier Van Bilderbeek, als assistent van glazenier Heinz van Teeseling. Op zijn zeventiende mocht hij daar zijn eerste glas-in-loodraam restaure-

ren, een gebrandschilderde rozet uit de Lutherse kerk aan de Daalseweg. Een jaar later, in 1949, ging hij alsnog Monumentale Kunst studeren aan de Academie voor Beeldende Kunst en Kunstnijverheid in Arnhem, met als specialisatie glazenier. Het vak kende hij natuurlijk al, maar hij wilde leren ontwerpen en tekenen.

'Ik heb destijds tegen mijn vader gezegd: "Ik zal wel zorgen dat je op een andere manier in termen van "u" denkt over mij, maar dat hoeft je nooit te zeggen hoor.". Mijn vader ging later wel eens mee als ik ergens ramen had geplaatst, dan bekeek hij ze. Maar hij heeft nooit direct tegen mij uitgesproken dat hij mijn werk mooi vond. Van zijn collega's weet ik wel dat hij zo trots was als een pauw met gouden veren, maar dat heeft hij tegenover mij nooit laten blijken. Daar heb ik trouwens wel van geleerd. Ik heb mijn kinderen altijd verteld dat ik ze waardeer en dat ik trots op ze ben. Dat vind ik erg belangrijk. Ik wilde me bewijzen tegenover mijn vader, zij hoefden dat niet.'

Teds moeder waardeerde zijn kunst en zei dat ook. 'Kijk, dit glas-in-loodraam met als titel 'Let there be light' heb ik opgedragen aan mijn moeder', laat hij in een boek over zijn werk zien. 'Toen ik het maakte, lag ze al op sterven en kon ze niet meer praten. Maar toen ik haar de foto's ervan liet zien, viel haar mond open. Zo mooi vond ze het.'

Ted verliet de academie voortijdig. Hij voelde zich als ervaren glazenier door de docenten niet begrepen en had vaak meningsverschillen. Hij besloot als vrij kunstenaar verder te gaan en woonde en werkte onder andere in Rotterdam, Cuijk en Parijs. Uiteindelijk keerde de geboren en getogen Nijmegenaar toch weer terug naar zijn geboortegrond.

'Ik was in Parijs bevriend geraakt met Jean Picart le Doux, een hele belangrijke tapijontwerper. Hij bezorgde mij een expositie in Parijs in een galerie. Hij was gegrepen door de tapijntwerpen die ik in Parijs had gemaakt, onder andere 'Jeanne au bûcher', 'Le pêche miraculeuze' en 'Le fou et le marionet'. Mijn werk was toen al heel kleurig. Maar hij raadde me aan om mijn grijs tinten terug te halen en daarvoor terug te gaan naar Nederland. Dat advies heeft een belangrijke rol gespeeld in mijn carrière. Ik denk dat mijn werk internationaal bekender zou zijn geworden als ik in Frankrijk was gebleven.'

Ook de liefde bond Ted aan Nijmegen. Na zijn terugkomst brak hij zijn Parijse verlovings met een adellijke Française af, trouwde met een Nijmeegse jeugdvriendin en stichtte een gezin. 'Maar ik heb wel veel reizen gemaakt, naar Egypte, Roemenië en Amerika bijvoorbeeld.'

Teds vrouw is anderhalf jaar geleden overleden, ze woonde al een aantal jaren elders. Ted bezocht haar desondanks iedere dag.

Tesjoe'ah, 1960

Verrijzenis, 2009

Ted voor Let there be light, 1993

Eeuwigheid

Ted kreeg al snel opdrachtgevers in Nederland en is altijd heel succesvol geweest met zijn werk. 'Ik heb mijn gezin ervan kunnen onderhouden en mijn kinderen ervan kunnen laten studeren. Ze zijn alle drie goed terecht gekomen.'

Veel aandacht trok hij met zijn kruiswegstaties, een reeks schilderijen waarop de kruisweg van Jezus is afgebeeld. De eerste serie maakte hij eind 1958, begin 1959 voor een parochiekerk in Kudelstaart, ter gelegenheid van het honderdjarige bestaan. Daarbij hoorden ook muurschilderingen en glasramen. De kruiswegstaties zijn in breedteformaat; de hemel ontbreekt, net zoals het landschap of een verdere omgeving. Op elke scène zijn de figuren omgeven door een ellips van zware, zwarte lijnen. Ze suggereren een doornenkroon, maar ze doen ook denken aan de loodlijnen van glas-in-loodramen. 'Je kunt wel zien dat die doeken door een glazenier zijn geschilderd', merkt Ted er droog over op.

Twee jaar later, in de steenkoude winter van 1962 toen de Waal voor het laatst dicht vroom, schilderde Ted in zijn tochtige, kille atelier in de Nijmeegse binnenstad zijn tweede serie kruiswegstaties voor de Maria ten Hemelopneming kerk in Nijmegen. Het was zo koud dat de kwasten hem uit de hand vielen. Uit de schilderijen moest de pijn, het verdriet en vooral de eenzaamheid van de mens Jezus blijken. Zijn eigen eenzaamheid verwerkte hij erin. Want de ergste kwaal voor mensen is eenzaamheid, vindt Ted. 'Je went er nooit aan, maar je leert ermee leven.'

Eind 20e eeuw gaat de Maria ten Hemelopneming kerk dicht en wordt het eigendom van de kruiswegstaties overgedragen aan het bisdom 's-Hertogenbosch. Voor Ted is het pijnlijk dat zijn kruisweg sinds die tijd op zolder staat bij de Nijmeegse Dominicus Parochie. 'En dan te bedenken dat die werken nooit zijn betaald.'

Ook veel ander werk van Ted is verdwenen. Verloren gegaan bij verbouwingen of bedekt met een nieuwe laag verf. 'En dat doet echt pijn, die werken zijn mijn kinderen.'

Maar Ted heeft ook altijd veel erkenning gekregen en draagt trots zijn koninklijke onderscheiding Ridder in de Orde van Oranje Nassau voor zijn verdiensten voor de gemeente Nijmegen, opgespeld door de toenmalige burgemeester Guusje ter Horst.

Teds glas-in-loodramen zijn te vinden door heel Nederland, in België, Frankrijk, Aruba en Nieuw-Zeeland. Ander werk bevindt zich in Noord-Ierland en in Afrika, waaronder een muurschildering voor een hospitaal in Togo met als naam 'The difference between black and white'. Overal in en rond Nijmegen zijn nog glas-in-loodramen van hem te bewonderen. Je herkent ze aan de cirkelvorm die erin zit.

'Ik ben het meest gegrepen door de cirkel', vertelt Ted. 'Die vorm beeldt voor mij de eeuwigheid uit. Aan een cirkel zit geen begin en geen einde. Mijn liefde voor de cirkel ontstond in 1960, toen ik een abstract schilderij maakte met een cirkelvorm, dat heet Sodom en beeldt een vuurlawine uit die over de aarde rolt. Ik ben niet gelovig, maar vind de Bijbel een heel interessant boek. Het is de grootste bestseller ter wereld die vaak wordt gebruikt en ook misbruikt.'

Voormalig koningin Beatrix wilde het schilderij kopen, maar het was haar te duur. 'Dus ik heb het nog steeds.' Hij glimlacht er fijntjes bij.

Gevoel

De eeuwigheid en de grote verwondering zijn thema's die Ted boeien. 'Alles waar mensenhanden vanaf zijn gebleven, alles wat gewoon gebeurt. Dat verwondert mij. Daar haal ik mijn inspiratie uit. De natuur, de kosmos. Zo zag ik een keer twee lieveheersbeestjes in mijn tuin die aan het paren waren, en toen een hele wolk van die lieveheersbeestjes. Dat die diertjes massaal mijn tuin hadden uitgekozen om zich voort

te planten, dat vond ik zo wonderlijk. Mijn grote vragen zijn: "Waar kom ik vandaan en waarom ben ik hier?". Ik zoek daar geen antwoord op, ik verwonder me daarover. Mijn kunstwerken bieden troost en de ruimte om je op die levensvragen te bezinnen.'

Ted werkt momenteel aan ramen voor een hospice in Wijchen, vlak bij Nijmegen. Het heet 'Keys to Heaven', ofwel 'Sleutels naar de Hemel'. 'Zo'n thema bedenk ik zelf. Ik ga nooit uit van de ideeën van een opdrachtgever, maar van de cirkel en van mijn eigen stijl. Als ik een kunstwerk maak, moet het van mij uitgaan.'

Elk raam wordt ontworpen door Ted, de uitvoering ligt in handen van een glas-in-loodbedrijf. Al een hele tijd is dat de Nijmeegse firma Leenders. 'Directeur Koot de Wildt begrijpt mij precies en weet hoe ik het hebben wil. Als hij aan het werk is, ben ik er altijd bij aanwezig omdat ik graag mijn gevoel wil overdragen aan het werk. Ik leef dus erg mee met het ontstaansproces en het verwerkingsproces van mijn kunstwerken.'

Ted houdt nog steeds van heldere kleuren en van de combinatie groen, geel en paars en van rood met blauw en groen. 'Via mijn glasramen geef ik liefde, warmte en licht aan andere mensen. Dat vind ik zo belangrijk omdat ik er zelf van hou. De cirkel staat voor de zon, de bron van alle liefde, warmte en licht. Dat is mijn Leitmotiv, het thema in al mijn kunst.'

Als hij op zijn leven terugkijkt, heeft Ted nergens spijt van. 'Ik zou het precies zo weer over doen. Alles wat ik heb gedaan, heb ik heel bewust gedaan en ik wil ook net zo bewust sterven. Ik zeg wel eens: "Ik ben met een vreugdekreet geboren en ik wil met een zucht van tevredenheid mijn laatste adem uitblazen." En dan vraag jij misschien: "Heb je het dan zo goed gedaan?". Nou, in ieder geval heb ik altijd geprobeerd om het zo goed mogelijk te doen. Dat proberen, dat is essentieel.'

Ted in zijn atelier, in ca. 1963

Meer lezen? Bijbelwetenschapper Bas van Iersel en theoloog Edward Schillebeeckx, inmiddels overleden vrienden van Ted Felen, schreven bespiegelingen en uitleg bij de Nijmeegse kruiswegstaties. Het geheel werd gebundeld in een uitgave met als titel 'Ted Felen's kruisweg'. Ook over zijn glas-in-loodkunst verscheen een boek: 'De grote verwondering', geschreven door Reggy Havekes-van Creijl. Alleen tweedehands verkrijgbaar is de monografie over zijn hele oeuvre, 'De Kosmos van Ted Felen', geschreven door Leo Ewals. Tot slot heeft auteur en theoloog Fons van Reisen Ted Felen vaak geïnspireerd door zijn uitleg van evangelische thema's. In 'Sta op en loop' geeft hij uitleg bij verhalen uit het evangelie, aangevuld met kunstwerken van Ted Felen.

GEDRAGEN *COCON*

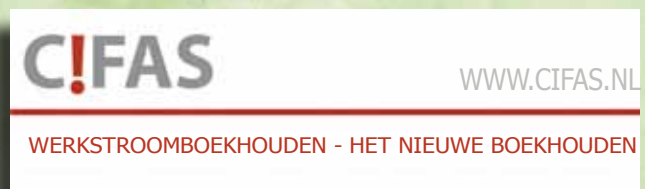
Niet zichtbaar aanwezig
in de kiem
zit de verrassing.

Welke potentie beweegt
uit de kluwen
van de cocon
en ziet
het licht
van erkenning?

Truus van Buren
kunstenares

TREF Magazine wordt
gesponsord door:

Om **DRIE** uur in de **STEEG**

De rijtjeshuizen stonden als gelijke strepen in het land, gescheiden door een smal, winde-
rig steegje. In een cirkel eromheen rezen modernere woningen als paddenstoelen de grond
uit. Ons huis leek een soort kerk waar de buurt als dorp omheen was gebouwd. En de steeg
was het helemaal. Een *episch centrum*. Aan het einde van deze steeg lag een pleintje,
afgeschermd door wat schuttinghout en coniferen. Het stonk daar enorm. Ik kon de geur
niet plaatsen en zocht de oorzaak bij een woekerende achtertuin, waar een overvolle com-
postbak in geen tijden was beroerd. Nog belangrijker dan het pleintje was de tegel in het
midden ervan. In die tegel zat een gat, waar toen precies mijn vuist in paste. En het was
op dat pleintje waar ik de ambacht van het knikkeren mij eigen heb gemaakt.

Het gebeurde op een woensdagmiddag. Mijn voorraad knikkers raakte op, ik kon al bijna de
bodem zien van mijn rode lego-emmer waarin ik ze bewaarde. Nieuwe aanschaffen zat er
even niet in. Op woensdag was de winkel dicht, plus ik had geen geld. Er moest dus gewon-
nen worden.

*Mijn zakgeld kreeg ik het weekend ervoor. Er zat dit keer zelfs uit coulance een extraatje
bij. De guldens had ik in mijn portemonnee gedaan maar die brandden zich daar dwars
doorheen. Het geld was voor mij niet echt geld. Het was een tegoedbon voor Power Ran-
gers kauwgum. Met aan beide kanten neptattoos tot over mijn ellebogen en felle steken in
mijn maag schoof ik 's avonds weer aan tafel. Honger? Niet echt. Misselijk? Zeker weten.
Zou ik het zo weer doen? Absoluut!*

We stonden zij aan zij, ongeveer drie meter van het knikkerputje vandaan. Ik had mijn
rug tegen de schutting van de tuin waar de stinkende compostbank stond. De geur was ik
inmiddels wel gewend. Met een zwierende beweging schoof er een doorzichtig *zesennegen-
tiggie* uit de rechterhand van mijn tegenstander. Kort daarop volgde er nog een. Ik ant-
woordde in spanning maar vastberaden met mijn kostbaarste bezit: een zwart-witgelijnde
panda. Kleiner in formaat, maar door de versiering minstens net zo waardevol als de zijne.
Het opgooien van een knikker behoeft dezelfde precisie als het omdraaien van een pann-
koek. Gooi te snel en hij slaat op de rand. Gooi te langzaam en je kunt waarschijnlijk beter
opnieuw beginnen. Gelukkig zag ik zijn knikkers een voor een afketsen op de rand van het
putje. De eerste verdween onder een loszittende tegel, de tweede rolde zelfs helemaal
terug de steeg in. Mijn inzet draaide maar een klein stukje van zijn bestemming af. Centi-
meters. Het spel leek onmiddellijk gespeeld.

Vlakbij ons schoof een dakraam open. Een verontrust gezicht stak uit de opening omhoog.
Het was de buurvrouw, die als een nerveuse struisvogel rondkeek waar toch dat piepende,
snikkende geluid vandaan kwam. Haar blik bleef hangen bij het pleintje. Tegenover mij
stond de jongen waar ik zojuist van had gewonnen te huilen als een pasgeboren baby. En
ik? Ik gaf hem in totale verbazing zijn knikkers meteen weer terug.

*Ward de Weerd komt voor in een drukbevolkt woongebied.
Het is een nachtmens maar toont zich overdag redelijk begaan
met zijn omgeving. Hij observeert het gedrag van zijn
soortgenoten en denkt er vaak het zijne van. Je kunt hem regel-
matig horen brullen in TREF.*

VROGGER

Boeken, geschiedenis, schrijven en vertellen: Ben Wösten lust er wel pap van. Met een flinke dosis humor en relativiseringsvermogen vloeiden een groot aantal columns voor het dorpsblad van zijn geboortedorp Barger-Oosterveld uit zijn pen. Die verhalen zijn nu gebundeld in het rijk geïllustreerde boek 'Vrogger - Verhalen uit Barger-Oosterveld'. Een prachtig inkijkje in het leven van alledag in een Drents dorpje gedurende de jaren na de oorlog.

Als je de verhalen van Ben Wösten in zijn boek 'Vrogger - verhalen uit Barger-Oosterveld' leest, is het net alsof je erbij bent. Je wordt ondergedompeld in de sfeer van het dorpje bij Emmen, in die jaren na de Tweede Wereldoorlog. Ben vertelt zijn verhalen net zo smaakvol en doorspekt met droge humor als zijn vader moet hebben gedaan in de lange, donkere winteravonden, wanneer het gezin met tien kinderen rond de kachel zat, met de voeten op de ring. En hoe zwakker het lamplicht, hoe sterker de verhalen. Je ziet de kinderen als het ware met glinsterende ogen in het vuur staren als hun vader vertelt over zijn ouders, die beiden in de negentiende eeuw in een plaggenhut werden geboren, de vader zelfs in een van de hutten die nu deel uitmaken van het Veenmuseum in Barger-Compascuum. 'Opa werd later boer', zegt Ben. 'Nou ja, boer... Ze verbeeldden zich wel wat, want hij had drie geiten, een paar kippen en één koe. Omdat er geen land was, moest de koe als het ware uitgelaten worden, de kinderen liepen voor, tussen en na schooltijd met het beest langs de bermen zodat het wat kon grazen. "Die koe was zo mager", vertelde mijn vader altijd, "dat als je je pette er naar toe gooide, die gewoon bleef hangen." Vanwege de uitstekende botten dus. Ja, als mijn vader eenmaal op dreef was...'

Duitse oorsprong

En als Ben eenmaal op dreef is... 'Al van jongs af aan heb ik iets met boeken, met papier en met geschiedenis. Als enige van het gezin. De rest werd bijna allemaal metselaar. Toen het laatste veen was afgegraven in Drenthe werden alle landarbeiders bouwvakker.' Ben groeide er op, tussen het "bruine goud". 'Na de turfafgraving ontstonden in de tweede helft van de negentiende eeuw allemaal dorpjes in dat grote gebied', vertelt hij. 'Het was het Bourtanger moeras, een veengebied van 150.000 hectare tussen het koninkrijk Hannover, Groningen en Drenthe, en er waren nog wat uitlopers in de kop van Overijssel. Het veen werd voor een groot deel afgegraven door Duitse veenarbeiders, Nederlanders hadden we daar eerst niet, er was alleen maar veen. De Duitse arbeiders stichtten een dorpje en gingen via Slagharen en Dedemsvaart naar het zuiden en toen weer terug naar Drenthe. De kinderen van de eerste bewoners van Barger Compascuum hebben zich gevestigd op de scheiding tussen zand en veen en zo ontstond mijn geboortedorp: Barger-Oosterveld. Dat was rond 1870 ongeveer. Rondom was niets anders dan heide en veen. Het dorp ligt op de helling van de Hondsrug, tegen Emmen aan dat er bovenop ligt. Wij keken zo naar het veen, het loopt ook echt naar beneden daar.' Er woonden hardwerkende mensen die er een bestaan opbouwden. 'Er kwam een grote kerk en een

grote school, er kwamen cafés en winkeliers. De bevolking was grotendeels katholiek, het waren afstammelingen van de Duitsers in Eemsland waar vrijwel iedereen katholiek is. Eemsland grensde aan de Eems, de rivier die langs de grens loopt en dan in Groningen uitmondt in de Dollart. Barger-Oosterveld is eigenlijk nooit een administratief dorp geweest, maar wel heel progressief. Het is nu overwoekerd door Emmen, maar in mijn kinderjaren waren er zeven kruideniers, twee grote smederijen, vier cafés met zalen erbij, en dat op een bevolking van 1500. Nu wonen er ongeveer 3000 mensen.'

Boeken en geschiedenis

Ben heeft altijd iets met papier, pennen, schrijven en boeken gehad. 'Als kind was ik veel in het ziekenhuis, vanwege mijn ogen. Na de oorlog kreeg ik dubbele longontsteking en kinkhoest, iets waaraan veel mensen destijds overleden. Maar de dokters hielpen mij er weer bovenop. Ik hield er alleen slechte ogen aan over. Daarmee heb ik een keer een half jaar en een keer elf weken in het ziekenhuis gelegen, in Groningen en in Emmen. Ik denk dat ze maar wat experimenteerden, want niets hielp en ze zeiden uiteindelijk dat ik er wel overheen zou groeien. Wat niet gebeurde. Later bleken het chronisch ontstoken traanbuisjes te zijn. Men heeft geprobeerd ze open te krijgen, maar dat is niet gelukt. Ik heb nu glazen traanbuisjes. Maar goed. Die dokters zaten daar met hun papieren en pennen midden tussen de boeken en ik vond dat geweldig. Ik wilde ook papier en pennen en boeken, ik hield van lezen en ik hield van geschiedenis. Ik was de enige in het gezin. We hadden thuis maar één boek: de geschiedenis van Barger Compascuum. Daarin zag ik mijn overgrootvader en mijn overgrootmoeder staan, en ik wilde daar meer van weten, ik wilde uitzoeken hoe het allemaal zat. Zo is mijn liefde voor geschiedenis ontstaan. Ik heb later dan ook twee stamboomboeken geschreven.'

Fotografisch geheugen

Het boek 'Vrogger - Verhalen uit Barger-Oosterveld' omvat een groot aantal columns die Ben schreef en schrijft voor het Dorpsblad van Barger-Oosterveld, dat eenmaal per twee maanden verschijnt. 'Het mooie van zo'n boek is dat je niet wordt gehouden aan een maximum aantal woorden, wat in een tijdschrift natuurlijk wel het geval is. In het boek kon ik lekker mijn gang gaan', zegt Ben. De rubriek kwam op een leuke manier tot stand. 'Vroeger vond er tweemaal per jaar een bedevaart plaats bij onze kerk in Barger-Oosterveld, nu wordt de Gerardus Majella-bedevoert nog eenmaal per jaar georganiseerd, met een sacramentsprocessie door het mooie

Vroger...

Mijn lagere schooltijd

Waar lagere schooltijd een heel ander leven was. Het was een tijd van ontdekkingen, van nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen. Het was een tijd van ontdekkingen, van nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen. Het was een tijd van ontdekkingen, van nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen.

Ben Wösten is een landbouwer uit Barger-Oosterveld. Hij woonde in 1970 naar Emmen. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld.

Ben Wösten is een landbouwer uit Barger-Oosterveld. Hij woonde in 1970 naar Emmen. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld.

Op de achtergrond van de foto: de landbouwer Ben Wösten.

In het ene van de lagere schooltijd was een heel ander leven. Het was een tijd van ontdekkingen, van nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen. Het was een tijd van ontdekkingen, van nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen. Het was een tijd van ontdekkingen, van nieuwsgierigheid naar de wereld om ons heen.

Ben Wösten is een landbouwer uit Barger-Oosterveld. Hij woonde in 1970 naar Emmen. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld. De afkomst is nog steeds bekend bij Barger-Oosterveld.

met een hele kluit kindertjes in de plaggenhut vergeefs zat te wachten op wat geld om eten te kunnen kopen.' Ben's vader was niet alleen landarbeider, maar werkte ook nog een tijdlang bij Purit in Klazienaveen, de fabriek waar norit gemaakt wordt. 'Die fabriek is in de oorlog door de Engelsen, de Tommies, gebombardeerd. Er was één schuilkelder voor honderd man. Mijn vader vloog tijdens het bombardement het veld in en zocht dekking achter een bult zand. Er zijn acht mensen omgekomen toen. Ik weet nog hoe mijn moeder naar buiten rende toen ze het hoorde, en hoe we de vliegtuigen boven het gebied naar beneden zagen duiken. De fabriek was in handen van de Duitsers, maar er werkten alleen maar Nederlanders. Niemand kent precies de reden van het bombardement. In 2010 is er nog een monument opgericht voor de slachtoffers.' De fabriek heeft de vader van Ben uiteindelijk toch nog de das omgedaan, enkele decennia later. 'Hij had stoflongen. Dat kwam door de koolstof waarmee norit gemaakt wordt, heel Klazienaveen was destijds zwart. Je kon er de was niet buiten hangen. Ik heb een keer gezien hoe het onder de dakpannen van een huis helemaal zwart was. Ongelofelijk. Mijn vader is dus uiteindelijk overleden aan de mijnwerkersziekte.'

Aan het werk

Toen hij veertien jaar was, ging Ben aan het werk. 'Ik leerde eerst voor fijn bankwerker op de Ambachtschool, maar dat was niks voor mij door mijn slechte ogen. Ik zei tegen mijn vader dat ik van school af ging. En hij nam nog twee bunder land aan, waardoor we uiteindelijk met z'n tweeën vijf bunder land "eerpels gekrabbt" hebben. Op de knieën. Ik kon er 's zondags in de kerk niet meer van knielen. Daarna werkte ik twee jaar bij een steenhouwer. Ik schuurde de stenen en vulde de letters met zwarte fietslak. Maar na twee jaar kreeg ik op staande voet ontslag omdat ik weigerde voor de aanleg van een door de gemeente gesubsidieerde tuin de grond voor het bedrijf om te spitten waarbij we wel een meter de grond in moesten. Toen ben ik de bouw in gegaan, als metselaar, mijn oom was aannemer en die heeft me het vak geleerd. Het ging toen heel goed met Emmen en de bijbehorende dorpen. Enerzijds had je de wederopbouw, waardoor er volop werk was voor bouwvakkers, anderzijds hadden wij een hele goede burgemeester Gaarlandt, die de wereld in trok om bedrijven en fabrieken naar Emmen toe te trekken. Hij zorgde er bijvoorbeeld voor dat de nylon fabriek Enkalon naar Emmen kwam, de pantyfabriek Danlon en bijvoorbeeld Honeywell. Ik zie die man nog zo voor me, hij had altijd een zwart ooglapje voor, omdat hij in de oorlog een granaatscherf had opgelopen, die er niet meer uit kon.'

Vakbond

Twaalf jaar lang was Ben metselaar. 'Ondertussen was ik ook lid van de Katholieke Arbeiders Beweging, de KAB. Dat was ik al sinds mijn jeugd. Met een groep jongens vormden we een stel hangjongeren dat rondhing rond de enige lantaarnpaal van Barger-Oosterveld, tussen de kerk en het café. We hingen wat rond en aten gejatte appels, toen daar op een goede dag een jongeman ons uitnodigde voor de Kajotters, de jeugdbeweging van de Katholieke Arbeiders Beweging. Doel was de jongeren te emanciperen, voor zichzelf op te laten komen. Ik heb mij aangemeld. Later werd ik secretaris van de bouwbond en ben ik een driejarige opleiding van de KAB gaan volgen. Elke zaterdag trapte ik op de fiets naar Klazienaveen om dat papiertje te halen waarmee ik vakbondsbestuurder kon worden. En dat werd ik uiteindelijk. Niet van de bouwbond Sint Jozef - al die bonden hadden allemaal heiligenamen - maar van de landarbeidersbond Sint Deusdedit. Ik was toen 29. Het was wel mooi: ik hield van papier en schrijven en ik was daar dus met mijn vrij administratieve baan door omringd. Het was spannend ook: met mijn kever naar verre oorden zoals Nijmegen

park om de kerk heen. Ik ging er nooit meer heen, maar de laatste jaren ga ik toch weer samen met mijn zuster die slecht ter been is. Zij gaat omdat zij altijd is gegaan, ik ga om haar te begeleiden en mensen te ontmoeten, ik ben wel een mensenmens. En ook al doe je er niet meer veel aan, het katholiek zijn blijft wel bij je. Op een gegeven moment vond er een discussie plaats in het parochiebestuur over de herkomst van een aantal vaandels. Een van de leden zei: als iemand het weet, is het Ben Wösten. Dus ik legde uit waar die vaandels voor waren en dat verhaal werd gepubliceerd in het dorpsblad. Naar aanleiding daarvan vroegen ze of ik een kerstverhaal wilde schrijven. Ik schreef over het kerststalletje dat mijn vader maakte, en waarin de beeldjes kwamen te staan. Pas op 6 januari zette mijn moeder de drie koningen erbij en een kameel. Eerder mocht dat natuurlijk niet. Maar door dat verhaal kregen ze bij het dorpsblad de smaak te pakken en van het ene kwam het ander: ik kreeg de rubriek "Vroger". Ik heb een bijna fotografisch geheugen en ik ken nog heel veel verhalen van vroeger. Mensen vinden het prachtig. Niet alleen de oudere generatie, maar ook jongeren lezen het graag, heb ik begrepen.'

Jan Splinter

Barger-Oosterveld was een bruisend dorp, ook al was niemand er rijk. 'Mijn vader was landarbeider', vertelt Ben. 'Hij heeft nog in het veen gewerkt, eerst met de hand, daarna met turfpersen. Het was seizoenwerk. In het voorjaar was de turfaafgraving en dat was vroeg in de zomer afgelopen want dan moest het drogen en kon je niet verder. Daarna gingen de landarbeiders "eerpels krabben", aardappels rooien. Vervolgens werd er gedorst. En dan zaten ze van november tot maart thuis. Zonder uitkering, de WW kwam pas in 1952. Maar de gezinnen zorgden dat ze voldoende turf hadden voor de winter, er ging 20 mud aardappels de kelder in (ongeveer 1400 kg) - ons hoofdvoedsel destijds - en mijn moeder had grote Keulse potten met zuurkool en snijbonen. En we hadden een varken in het hok. "Zo kwam Jan Splinter door de winter", zoals mijn vader altijd zei.' En hoe zat het met de kreet: "Uit jenever, turf en achtertoer heeft onze lieve heer de Drent gewrocht"? 'Bij ons in het dorp viel het mee', vertelt Ben. 'Maar in Barger Compas had je notoire zuiplappen hoor. Die mannen verdronken hun ellende, terwijl moeder de vrouw

en het hoofdkantoor in Haarlem, dwars door de Bijlmer in aanbouw. Het zweet stond me op de rug. Ik, die jongen die “nog nooit verder dan Westenesch” was geweest, zoals ze bij ons altijd zeiden als je nog nooit van huis was geweest.’ Maar Ben ontwikkelde zich en werkte zich op. De KAB werd NKV en fuseerde met de NVV tot de FNV. ‘Als nuchtere Drent heb ik vele reorganisaties en fusies kunnen overleven. Ik heb twintig jaar bij de agrarische bond gewerkt, die is opgegaan in de voedingsbond. De laatste jaren heb ik bij de horecabond gewerkt. Er is heel veel veranderd in die tijd. Vroeger zorgde je ervoor dat arbeiders beleg op hun brood kregen of hielden, nu hebben ze allemaal een eigen huis en een auto.’

Ommen

Ben was ondertussen getrouwd en had drie kinderen. ‘In 1970 hebben we door mijn werk Barger-Oosterveld verlaten en zijn we naar Ommen vertrokken. Wat een verschil tussen die twee gemeenten. Ommen mag dan met zo’n 18.000 inwoners een klein stadje zijn: het is een plaats met allure en een internationale sfeer waar mensen uit de wijde omtrek naar toe trekken. Er komen jaarlijks 145.000 toeristen, er zijn 1, 3 miljoen overnachtingen en 45 campings. Het landgoed Eerde bij Ommen was een tijdlang een internationaal middelpunt toen het kasteel in 1924 in gebruik werd genomen door de Theosofische beweging “De Ster van het Oosten” onder de leiding van Krishnamurti. Sinds 1934 is er een internationale school in gevestigd. Later vestigde het hoofdkantoor van Scouting Nederland zich in Ommen met een enorm terrein en allerlei congrescentra.’ Ben sorteert en selecteert de inkomende boeken bij Kringloopbedrijf Noggus&Noggus in Ommen, een leuke manier om zijn boekenpassie te benutten. Ook schrijft hij voor het “De Darde Klokke”, een tijdschrift van de Historische Kring Ommen. ‘Hier ga ik naar de mensen toe om ze te interviewen. Zo heb ik laatst mensen gesproken van wie een voorvader namens Koning Willem I van de burgemeester een medaille kreeg wegens het redden van een drenkeling uit de Vecht. Ze hadden de 200-jaar oude medaille nog in het oorspronkelijke notenhouten doosje op zolder liggen. Mooie verhalen zijn dat. Ik heb ook meegeschreven aan de Canon van Ommen. Van de vijftig vensters heb ik er tien geschreven. Dat deden we onder leiding van schrijfster en historicus Elleke Steenberghe die erop toezag dat de vensters ongeveer een gelijke stijl hadden. Van haar heb ik veel geleerd.’ Geschiedenis en schrijven zit Ben in het bloed. ‘Als ik het over kon doen, ging ik geschiedenis studeren’, zegt hij.

Wiede Piep’n

Vertellen zit Ben ook in het bloed. Al pratende borrelen de verhalen op. ‘Na de oorlog kregen sommige jongens als werkverschaffing de gelegenheid om een beroepsopleiding te doen. Enkelen van hen grepen die kans aan, met als gevolg dat we in ons dorp ineens vier kleermakers hadden en iedereen in de modernste kleren liep. De pijpen werden destijds steeds wijder, dat was mode. En mijn broer Gradus had de wijdeste pijpen, die konden niet wijder, want de stof was 72 centimeter breed. Daar moest je nog twee centimeter voor de naad aftrekken, en dan hield je pijpen met een breedte van 35 centimeter over. We hebben er nog een foto van.’ Ben leest verder voor uit eigen werk:

Het zal ongeveer in 1955 geweest zijn, dat ik met een vriend meegang naar de herenmodezaak Herman Jansen in de Hoofdstraat in Emmen. Hij had in de etalage een mooie jas zien hangen die hij wel eens wilde passen. Tot mijn verbazing zei Jansen tegen ons: jullie komen zeker uit Barger-Oosterveld. Waarop wij hem verbaasd aankeken en vroegen: hoe weet u dat? Hij kon het zien aan onze wijde broekspijpen. De Nederlandse benaming voor Wiede Piep’n.

Smeermiddel

Ook van de bezoeken aan het ziekenhuis in Groningen kan Ben smakelijk verhalen. ‘We stapten om een uur of zes op de eerste bus in Barger-Oosterveld. In Emmen stapten we over op de lijndienstbus naar Ter Apel. Daar wachtten we op de Gado-bus, die bracht ons naar het Gedempte Zuiderdiep in de stad Groningen. Daar nam mijn moeder een kop koffie en kreeg ik een glas kwast: warm citroenwater, dat ik ongelofelijk vies vond. Vervolgens liepen we nog een kwartier naar het ziekenhuis. Ondertussen waren we dus al drieënhalf uur onderweg.’ Ben vervolgt al voorlezend uit zijn boek:

Omdat onze reis zolang duurde, kwamen wij steeds te laat bij het ziekenhuis. Als wij onze beurt moesten afwachten, waren we dezelfde dag niet meer thuisgekomen. Maar mijn slimme moeder had er het volgende op gevonden. Zij probeerde de zuster van dienst om te kopen met een paar repen chocola. Zodra die zuster de wachtkamer binnenkwam, was mijn moeder vliegensvlug bij haar en verdween de chocola geruisloos in de witte schort van de zuster. Toen de zuster voor de tweede keer verscheen in de wachtkamer, werden wij gelijk opgeroepen voor de polikliniek. De repen chocola werkten als smeermiddel.’

Sint Antonius

En dan het verhaal van de Beeldenstormer. ‘De Beeldenstormer, zo noemden wij de Nardus Hof, de man die van achter op zijn fiets kruisbeelden en kerkboeken en zo verkocht. In die tijd had je van die beelden met een lampje onder een stolp ervoor. Mijn vader maakte een schap in de hoek van de kamer en wij kregen daar ook zo’n beeld met een lampje. Nardus zat met het lampje te prutsen terwijl wij kinderen nieuwsgierig toekeken. Op een gegeven moment werd een van mijn broers ongeduldig en stak de stekker in een van de twee stopcontacten die ons huis rijk was. Nardus kreeg toch een opdonder. “Rotjong”, schreeuwde hij, “ik had wel dood kunnen zijn!”. Er deed trouwens nog een leuke anekdote de ronde”, zegt Ben en hij leest:

Nardus moest eens een Antoniusbeeld naar een gezin brengen. Toen hij het beeld op tafel zette zei de moeder van het gezin: “Maar Nardus, dat is toch helemaal geen Antoniusbeeld”. Maar Nardus, niet uit het veld geslagen, vroeg abrupt: “Heb ie ‘m dan kent?”

Voor wie de verhalen naar meer smaken: het boek ‘Vrogger - Verhalen uit Barger-Oosterveld’ is verkrijgbaar bij cultureel centrum De Barnstee in Barger-Oosterveld.

Wie van de zomer in het Vondelpark liep, kreeg te maken met een aangename verrassing. Het leek alsof hij of zij terug was in de tijd. Een hippie spelend op zijn gitaar en een ander liggend in zijn slaapzak zoals je dat ook in de vroege jaren 70 tegen kwam in dit mooie stadspark. Bij nader inzien zag je dat het om een beeldengroep ging van Marcello Stokhof (1962) die vanaf 2011 werkzaam is als keramiekkunstenaar op de Kunstwerkplaats in het Keramiekatelier A10.

Marcello won een wedstrijd waarvan de prijs was dat zijn kunstwerk in het groot door hem uitgevoerd zou worden in samenwerking met een sculpturen kunstenaar. Deze beeldengroep zou dan geëxposeerd worden in het Amsterdamse Vondelpark dat in 2014 precies 150 jaar bestond.

De man met de gitaar is het evenbeeld van Marcello geworden en de goede kijker zag ook nog een paard in de bomen hangen. Het was de bedoeling van Marcello om een ode te brengen aan de paarden en de hippies die lange tijd in de geschiedenis van het park het beeld bepaald hebben.

Veel Amsterdammers waren zeer teleurgesteld toen ze zagen dat na de zomer de beelden weggehaald werden. Het gaf het park in hun ogen juist een culturele allure.

Marcello is dagelijks aan het werk in de Kunstwerkplaats van Zorgorganisatie Cordaan. Hij werkt daar op de Keramiekafdeling A10 dagelijks aan zijn Outsider Art.

Bert Schoonhoven,
Galeriehouder Amsterdam-Outsider-Art.nl

Marcello
Stokhof

GROOTS
in het park

BERT's BEESTENBOEL:

op bezoek bij **KLAAS VAN DEN BERG**

In de vorige eeuw werden ze al bezongen: de boeren en de koeien. 'Bie mien op de boerderieje' van de Boerties van Buuten, en 'Van de boeren moeten we het hebben' van Boer Koekoek bijvoorbeeld. Tegenwoordig kijken we anders aan tegen het boerenbedrijf en de koeienstallen. Vroeger was alles zo simpel, maar in deze tijd is het veel lastiger voor de boeren om een volwaardig bedrijf draaiend te houden. Dus veel produceren, lage loonkosten en het liefst zo milieu- en diervriendelijk mogelijk werken. Want dat willen de mensen tegenwoordig.

Ik was benieuwd hoe dat tegenwoordig gaat en kwam terecht in Mastenbroek bij het landbouwmechanisatiebedrijf van Klaas van den Berg. Het bedrijf levert producten aan vele boerenbedrijven, van een schroefje tot complete landbouwvoertuigen. Klaas heeft het familiebedrijf van zijn vader Warner overgenomen en die heeft het samen met zijn vader Klaas opgericht. Het grote bedrijf van Klaas junior in Mastenbroek en Balkbrug produceert alles voor diervriendelijke koeienstallen en richt die compleet in. De overheid heeft bepaalde maten bepaald voor koeienstallen met koeienboxen met ruimte, waar de koeien in kunnen liggen. Het bedrijf heeft verstelbare koeienboxen ontworpen en daar is nu veel vraag naar. Omdat ze verstelbaar zijn passen alle soorten koeien erin. De koeien staan niet meer in hun eigen uitwerpselen en hebben meer bewegingsvrijheid zodat ze meer melk geven. En nog belangrijker: ze kunnen zichzelf niet meer verwonden en dat scheelt de boeren weer veel dierenartskosten. Met de moderne, diervriendelijke stallen verdienen de boeren hun onkosten weer dubbel en dwars terug. Ze kunnen subsidie aanvragen als ze de stallen om laten bouwen naar dierenvriendelijke koeienstallen. De overheid komt dan langs om alles te controleren. Het bedrijf heeft ook een mestscheider uitgevonden om de koeienmest te hergebruiken. De vezels worden eruit gehaald, daar kunnen de koeien in de box op liggen. De natte urine die overblijft, 'dunne fractie' genoemd, wordt als zogenoemde 'snelle voeding' gebruikt voor bemesting op het land, dat weer beter is voor de aarde. Landbouwmechanisatiebedrijf Van den Berg levert in Nederland, Engeland, Duitsland en Denemarken.

Klaas heeft echt een band met dieren en geniet altijd als hij weer nieuwe stallen in mag richten. Hij heeft overal een oplossing voor en de mensen waarderen dat, ook zijn medewerkers. Meer informatie is te vinden op vdbergmastenbroek.nl

Volgende keer bezoek ik weer een heel andere beestenboel. Wie ik dan tref, is nog een verrassing.

Koeienstal vroeger

Klaas bij een stal van nu

J A A P

De oudere heer, die net mijn winkel was binnengekomen, zei tegen me:

‘Boekwinkels, meneer - daar ben ik dól op!

Als u eens wist hoeveel boeken ik heb en als u eens wist hoeveel boeken ik gehad heb. Niet te geloven! Maar ik heb ze bijna allemaal weg moeten doen van de huisbaas. En wat daar al niet bij zat, meneer - boeken van honderden guldens per stuk. Stapels, daarvan! Maar de huisbaas wilde mijn zolder voor een zoontje of een neefje en ik werd het slachtoffer. Ik kreeg nauwelijks tijd om op te ruimen. En waar moest ik heen, meneer? Iemand van het Waterlooplein wilde wel komen kijken en opruimen en wat moest ik? Het ging allemaal heel snel en ik kreeg 1200 gulden en later wilde ik één van mijn eigen boeken terug en wat gebeurt? Ik moest zeventien-en-een-halve euro ervoor betalen. Boeven zijn het, allemaal! En als u dan bedenkt dat ik maar twee klassen lagere school heb gehad, meneer, en dat ik mijzelf na die tijd het lezen machtig heb gemaakt en mijn hele leven heb gelezen.

Geen romannetjes hoor, maar wetenschap. Wilt u iets weten over paddenstoelen? Vraagt u maar hoor, want ik heb alles over paddenstoelen gelezen en ik weet er nu bijna alles van. Mijn maten zeiden ook altijd: “Heb je een vraag? Wil je iets weten? Ga maar naar Jaap, die weet alles”. Want toen werkte ik nog, maar nu heb ik al lang m’n AOW, dus ik zie ze niet meer.

Maar geen romannetjes, hoor - wetenschap. Biochemie, daar ben ik ook dol op. En natuurkunde. Zwarte gaten en relativiteit, meneer. En Einstein, vooral Einstein. De hoge heren snappen dat niet eens allemaal. Weet u dat er tien tot de macht éénentachtig moleculen in het heelal zijn?

Ik heb het eens gevraagd aan zo’n man met een titel; “Weet u hoeveel moleculen er in het heelal zijn?” Hij wist het niet. “Tien tot de macht éénentachtig, meneer”, heb ik hem toen verteld. Hij stond versteld.

Einstein was trouwens één van de weinigen die ook graag met ‘de gewone man’ sprak. Dat vond hij gewoon prettig. Bijvoorbeeld met een tuinman. Daar moet je nu eens om komen, meneer, met die hoge heren. Gebeurt gewoon niet meer. Niet in de wetenschap en niet in de politiek.

Dat zijn trouwens ook allemaal boeven - politici. En huisbazen: dat is allemaal maffia.

Bij mij hebben ze bakken met zand in de schoorsteen gegooid en toen gaven ze mij de schuld. Allemaal voor dat neefje of dat zoontje.

Ach meneer, die boeken die ik heb weg moeten doen: duizenden euro’s waren ze soms per stuk.

U weet wel, ik kan nu even niet op de titel of de schrijver komen, maar het was met prachtige platen van planten - u kent het wel. Uit de zeventiende eeuw. Of de achttiende, daar wil ik van af zijn. Duizenden euro’s, meneer!

En atlasen, die waren er ook bij - u weet wel: die grote. Maar vooral wetenschap. Fysica, chemie en relativiteit. Kent u dat voorbeeld van Einstein van die treinen die in tegengestelde richting reizen met de snelheid van het licht? Er zijn niet veel mensen die het snappen, maar ik had het meteen door. Alleen wiskunde, meneer, daar houd ik niet van.

Ik kan wel rekenen, maar dat min twee maal min twee vier plus is... dat wil er bij mij niet in.

Snapt ú dat? Ik heb het eens voorgelegd aan een gestudeerd persoon; en die begon me uit te leggen dat je moest denken aan een vierkant met rechte hoeken. Nou, toen heb ik hem wel gezegd dat hij bij mij daarmee niet moet aankomen. Schei toch uit man, houd toch op. Ik heb alleen maar twee klassen lagere school, meneer, want meer zat er vroeger bij ons niet in. Maar daarna heb ik mij persoonlijk het lezen machtig gemaakt en doe ik zelfstudie tot op heden. Vooral de harde wetenschap boeit mij: fysica, relativiteit en chemie. En biologie ook, meneer.

Geschiedenis niet zozeer, meneer, want niemand leert van de fouten die gemaakt zijn. Kunt u één politicus opnoemen die heeft geleerd van de fouten die in de geschiedenis gemaakt zijn? Nou - ik óók niet.

Ik had rijk kunnen zijn. Want ik had wel 2000 gulden gespaard en daar wilde ik goud van kopen, maar dat mocht niet van mijn vrouw. Vijf jaar later was het 40.000 gulden waard. Als ik het had gedaan had ik twee huizen kunnen kopen, toen... Nu kan dat niet meer, want huisbazen zijn de grootste schurken die er in Amsterdam los rond lopen; al hebben ze allemaal van die grote sleeën.

Hebt u nog een wetenschapsboek dat ik nog niet ken?

Van Einstein, of over zwarte gaten, fysica of biologie? Wilt u het anders voor me bewaren, als u iets binnenkrijgt op dit gebied?

Ik kom binnenkort weer eens langs om te kijken, want boekwinkels, daar ben ik dól op.

Dag, meneer.’

Goedemiddag, meneer.

Frans de Jong is de uitbater en eigenaar van antiquariaatje ‘De Terechte Kronkel’, het kleinste tweedehands boekwinkeltje ter wereld, gevestigd aan de Ceintuurbaan nr. 384 in Amsterdam.

Voor meer informatie: deterechtekronkel.nl

Of kijk op facebook: [facebook.com/deterechtekronkel](https://www.facebook.com/deterechtekronkel)

en: [facebook.com/TweedehandsBoekenEnTijdschriften](https://www.facebook.com/TweedehandsBoekenEnTijdschriften)

Een LEVEN lang LEREN

Marijke Mosterman

Soms loopt het lichamelijke welzijn niet synchroon met het geestelijke. Dan is het lastig om de juiste balans te vinden. Het lukte Henriëtte Engels. 'Ik focus me op wat ik wel kan, maar ik leg me niet neer bij mijn onmogelijkheden. Ik wil mij altijd blijven ontwikkelen. Als iemand mij vertelt dat iets me nooit meer zal lukken, dan denk ik bij mijzelf: "Ha! Dan ken je mij nog niet!"' Een verhaal over wilskracht, doorzettingsvermogen en de kracht van onderwijs, in welke vorm dan ook.

Het is licht, ruim en helder bij Henriëtte thuis. En gezellig. Dat komt vooral door de gastvrouw zelf, die met haar gulle lach prachtig weet te verhalen, op een beschouwende en bespiegelende manier. Daarbij heeft ze een geheugen als een olifant; interessante verhalen doorspekt met gedetailleerde feiten van decennia geleden passeren de revue. Met als gevolg dat je aan haar lippen hangt en op een doodgewone middag tijdens de thee allemaal nieuwe wetenswaardigheden ontdekt. Terwijl Bo, de enorme kat van het merk Maine Coon al spinnend de sfeer vervolmaakt.

Kom maar op

Henriëtte werd in 1958 geboren in Meppel, als jongste van vier meisjes. 'Dat je de jongste bent, bepaalt voor een gedeelte wel je karakter. Ik was heel wereldwijd. Toen ik zes was, was mijn oudste zus zestien. Ze luisterde naar popmuziek, had vriendjes en een brommer. Ik wist van nagellak en make-up en zo. Maar als jongste opgroeien heeft ook een andere kant. Je hoort constant: dat kan jij niet, dat mag jij niet, je bent nog te klein. Je moet heel erg vechten voor jezelf. Het zorgt voor een negatieve motivatie. Ik heb het nu nog. Als iemand tegen mij zegt dat ik iets niet kan, dan heb ik zoiets van: kom maar op.'

Wij vráten dat

Op de lagere school had Henriëtte de eerste drie jaar les van juf Beiaard. 'Dat was een strenge en erg katholieke leerkracht. Ze zei dat ik juf moest worden later. Op zich was dat misschien wel leuk, maar het was tegelijk een schrikbeeld, want als je ging trouwen moest je stoppen met werken. Dat zag ik helemaal niet zo zitten.' Toen ze in de vierde klas zat, werd het piepkleine schooltje opgeheven. 'We gingen naar een andere, veel grotere school waar we ons helemaal verloren voelden. Tig onderwijzers in één jaar: van een beroepsmilitair die krijtjes naar je gooide tot een lieve broeder uit een klooster.' Maar toen kwam er een nieuwe katholieke basisschool in Meppel. 'We zaten met acht leerlingen in de klas en we kregen die laatste twee jaar les van meester Van der Hoven. En ik ben er nog van overtuigd dat hij er de oorzaak van is dat bijna

al die acht kinderen later hbo of universiteit gedaan hebben. Die man had de gave van lesgeven. Toen heb ik eigenlijk al ontdekt hoeveel invloed goed onderwijs heeft op een mens. Dat maakt alle verschil. Meester Van der Hoven was jong en bevlogen. Hij bracht vanuit Den Haag de revolutionaire jaren zestig naar Meppel, die waren er tot die tijd volledig aan voorbij gegaan. Hij vertelde niet alleen, maar liet ons in groepjes projecten doen, dat was heel raar in die tijd. Hij vertelde over paranormaal begaafden en ging experimenten doen om te kijken of wij het misschien ook waren. Hij vertelde over Erich von Däniken, de schrijver die stelde dat er een buitenaardse invloed was op de prehistorie, dat soort dingen. Dat kon eigenlijk helemaal niet op een katholieke school. Hij vertelde ons gewoon dingen die niemand wist en wij vráten dat. Hij zorgde ervoor dat wij enorm leergierig werden. Geweldig wat hij allemaal voor ons gedaan heeft. Daar ben ik hem nog eeuwig dankbaar voor.'

Mammoet-wetters

De kiem tot studie was gelegd. Maar die uitte zich niet meteen op de middelbare school. 'We waren niet zo braaf, helemaal niet. We waren echt dwars en dat kwam vooral ook door de tijdgeest van de woelige, vrije jaren zeventig.' Henriëtte was getest voor het gymnasium, en ging naar het Atheneum. Dat was uitzonderlijk in onze familie. Mijn vader zei dat er op het gebouw Hogere Burger School stond; dat was een school voor hogere burgers en dat waren wij niet. Hij was vrachtwagenchauffeur en bracht bier, sterke drank en frisdrank bij alle cafés in de regio. Iedereen kende hem en kent hem nu nog. Hij is inmiddels 94 en gaat nog wel een poosje mee. Mijn moeder was huisvrouw. Ze was daarnaast vrijwilligster bij het Rode Kruis, dat was heel belangrijk voor haar. Ze was bijvoorbeeld bij de treinkapingen in de jaren zeventig. Ze las voor aan demente bejaarden, ging met hen naar buiten en zo. Mijn moeder had graag verpleegster willen worden, maar dan moest ze naar Leiden. Dat wilde haar moeder niet, die wilde haar graag bij zich houden in Noordwijkerhout want het was oorlog. En daar was geen verpleegstersopleiding, daar was eigenlijk niets. Ik had een hele lieve moeder, ze zorgde goed voor ons. Ik heb een fijne jeugd gehad. Ze is drie jaar geleden

overleden, op 87-jarige leeftijd. Maar goed, ik ging naar het Atheneum, het Gymnasium was meer voor de kinderen van advocaten en dokters. Weet je, twee jaar daarvoor was de Mammoetwet ingevoerd. Daarvoor had je nog die hbs dus, en de huishoudschool, de ulo. Mijn zussen gingen naar die laatste twee. Maar door die Mammoetwet veranderde alles ineens. Mijn ouders moesten er helemaal aan wennen: hoezo havo, atheneum, vwo. Daar konden ze zich niets bij voorstellen. Ik zelf ook niet trouwens. De hele school moest nog wennen. Wij waren eigenlijk de eerste generatie die als arbeiderskinderen of lagere middenklasse-kinderen massaal als “Mammoet-wetters” op die school voor havo en vwo terechtkwamen. Vanaf ons jaar groeiden de nieuwe onderwijsvormen in de school, terwijl de ouderejaars nog via het oude stelsel leerden. Maar ja, de leerkrachten waren ook nog niet gewend, dus kregen we de eerste drie jaar gewoon les op de HBS-manier. Veel literatuur, veel theorie en zo, in het kader van: “Zo hebben we het altijd gedaan”.’

Hoezo stimuleren

Het was een enorme overgangsfase. ‘De school werd ineens bevolkt door een ander type leerlingen en er was wel degelijk een scheiding. Kinderen uit de hogere kringen bleven toch apart van de rest. Dan had je de kinderen van zakenlui, grote bedrijven. En vervolgens de rest. In de loop van de jaren werd dat alleen maar erger. En ik fietste daar een beetje doorheen. Ik vond het geweldig op school, dwars en recalcitrant als ik was. Ik ging van de brugklas naar twee en vervolgens drie

atheneum. We hadden een vast schoolvriendengroepje van twee jongens en twee meisjes. In de derde gingen twee van hen al snel naar de havo. En toen de derde even later ook ging, zei ik: ik wil ook. En dat kon toen gewoon. Hoezo stimuleren, hahaha. Het gekste was dat we toen ook gewoon weer met z’n vieren in één klas mochten, terwijl we helemaal niet zo’n beste invloed op elkaar hadden. Maar goed. We gingen gewoon over en voor het eindexamen heb ik wel echt mijn best gedaan, ik wilde goed slagen. En dat is ook gelukt. Leuke tijd.’ Henriëtte denkt na. ‘Ik denk niet dat het anders had gemoeten of gekund. Het is gewoon gegaan zoals het gegaan is. Je kreeg wel alle kansen, maar je moest het zonder steun doen. Ik heb de havo afgemaakt en later heb ik een academische studie gedaan. Als je echt wilt dan kom je er wel. Tegenwoordig gaat het heel anders. Als ik nu op school had gezeten, had ik vwo wel gehaald, denk ik. Je werd destijds helemaal niet gemotiveerd om te leren. Ouders bemoeiden zich er nauwelijks mee.’

Zeer ontwikkeld

Terwijl Henriëtte van huis uit toch een behoorlijke mate van algemene interesse had meegekregen. ‘Mijn moeder deed moedermavo toen ze vijftig was. Ze was ook wel zeer ontwikkeld eigenlijk. Breed geïnteresseerd en ook wel slim. Dat is gekomen toen ze als zestienjarig meisje in dienst ging bij rijke mensen in Noordwijk aan Zee met zilveren bestek en bontmantels en zo. Die ontvingen vooraanstaande mensen, ook uit het buitenland. Daar heeft ze veel van opgepikt als jong meisje.

Die brede interesse heb ik van haar meegekregen. We konden over echt alles open praten, er was nooit iets waarover we het niet konden hebben, behalve het geloof. Daar mocht niet aan getornd worden. "Het geloof is geen wetenschap", zei ze dan. "Daar hoeft niets aan bewezen te worden, daarin moet je gewoon geloven." Henriëtte's moeder was tijdens de oorlog vanuit Noordwijkerhout in Meppel terechtgekomen. 'Haar zus, mijn tante, had vier kinderen en de vijfde was onderweg, toen haar man moest onderduiken vanwege een aantal dingen die hij voor het verzet had gedaan. Hij was vanuit Meppel naar Brabant gevlucht en mijn tante had niets en zag het even niet meer zitten. Dus ze schreef haar moeder of haar zusje niet drie maanden kon komen helpen. Die kwam en is nooit meer weggegaan. Ze vond het geweldig, er was een bioscoop, je kon er dansen, dat had je allemaal niet in Noordwijkerhout. Meppel was voor haar echt een stad. Ze ontmoette mijn vader, een rasechte Meppeler, en na de oorlog zijn ze getrouwd. Maar ik heb het dus van haar, dat leergierige, ondernemende.' Niet het gelovige. 'Nee, gedoopt, eerste communie gedaan en het vormsel, maar op de middelbare school was het allemaal snel afgelopen.'

Terug naar school

Na de havo wilde Henriëtte graag naar de sociale academie, maar die had een stop ingesteld vanwege het overweldigende aantal aanmeldingen. 'Dus ging ik als overbrugging de eenjarige secretaresseopleiding Pont in Zwolle doen. Dat was heftig, heel heftig! Na al die vrijheid van de middelbare school kwam je in een soort militair regime terecht! In iets meer dan een half jaar tijd moest je handelscorrespondentie leren, Nederlands, Engels, Duits en Frans, steno in al die talen, je moest leren typen en je kreeg rare vakken als wijnkennis en etiquette en zo: je leerde hoe je de trap op en af moest lopen, HAHAHAHA! En dat alles in een moordend tempo! Ik heb het wel gehaald. De meiden waren ook leuk, al moest ik wel wennen aan het diepgelovige van sommigen van hen die uit de Biblebelt-dorpjes op de Veluwe kwamen. Dat kende ik helemaal niet.' Na de opleiding volgde toch niet de Sociale Academie. 'Ik had inmiddels een vriendje -hij is later mijn man geworden- en een vervolgopleiding had destijds niet meer mijn prioriteit. Ik ben aan het werk gegaan, al was het economisch bekeken behoorlijk slecht toen. Eerst heb ik bij een machinefabriek gewerkt als telefoniste. Daarna werd ik een paar jaar correctrice bij een drukkerij. Ik corrigeerde wetenschappelijke Engelse tijdschriften, die over dna en rna en proefdier ratten gingen en zo. Best wel interessant eigenlijk, in die tijd: begin jaren tachtig.' Na drie jaar maakte Henriëtte de overstap naar het ziekenhuis, waar ze secretaresse werd voor nucleaire geneeskunde en klinische fysica. 'Na twee jaar besloot het ziekenhuis dat klinische fysica geen erkend specialisme zou worden, dus wij moesten weg. We waren met z'n vieren. De klinisch fysisch zei: dan ga ik bij de Verenigde Naties werken. Degene die de software maakte zei: nou, ik vind software wel leuk, ik ga games ontwikkelen. De derde man die de apparaten maakte zei: ik kom uit een landbouwfamilie, ik ga landbouwmachines maken. En dat ging allemaal heel makkelijk, zij hadden het voor het kiezen en hadden zo wat anders. Ik bleef over als secretaresse en werd door het hele ziekenhuis gesleept om maar ergens een plek te krijgen, dat ging heel moeilijk. Ik voelde me zo vernederd. Vreselijk. Ik dacht: wat is nou het verschil tussen hen en mij. En ik kwam tot de conclusie: zij hebben allemaal geleerd en ik ben maar secretaresse, dus ik heb geen keuze. En daarom lopen ze met mij te zeulen. Ik dacht bij mijzelf: barst maar, ik ga terug naar school. Toen ben ik de lerarenopleiding Engels gaan doen. Ik was 26, het was een hele slechte tijd, crisis, generatie niks. Men zei: waar begin jij aan, dat wordt toch niks. Maar ja, daar kwam dus mijn jongste-kind-instelling om de hoek kijken. Ik dacht: kom maar op!'

Druk druk druk

Die keuze voor de lerarenopleiding Engels kwam niet uit de lucht vallen. 'Samen met een vriendin was ik Spaans gaan leren op een moedermavo. Dat vond ik geweldig. Ik wilde ook wel op die manier mijn geld verdienen: les geven aan volwassenen. In Spaans was geen droog brood te verdienen destijds, maar Engels was net een verplicht vak op school geworden. Dus de keuze was snel gemaakt. Tot op de dag van vandaag zeggen leerlingen tegen mij: "U héét ook Engels? En u gééft ook Engels???" Dat blijft leuk.' Henriëtte ging met een aardige afvloeiingsregeling weg uit het ziekenhuis. Op de lerarendeel-tijdsopleiding koos ze behalve Engels ook Nederlands en Computerkunde. 'Tijdens de opleiding ben ik gestart met vrijwilligerswerk Alfabetisering. We gaven gastarbeiders uit Marokko, Griekenland, Italië en destijds nog Joegoslavië les. Op een gegeven moment kwam de directrice van de Open School, het voortraject van de moedermavo, bij mij. Ze wilde dat ik bij haar Engels zou gaan geven. Vervolgens kwam er een nieuwe secretaresseopleiding in Zwolle die mij wilde aannemen. Ik was nog niet eens klaar met de opleiding. Ondertussen was de organisatie waar ik alfabetisering gaf samengevoegd tot de stichting Basiseducatie, en moest ik een extra diploma halen, Educatief Werker, om volwassenen lagere schoolvakken te kunnen geven. Dus op een gegeven moment werkte ik overdag als coördinatrice bij de secretaresseopleiding, 's avonds gaf ik les voor de stichting Basiseducatie, ondertussen moest ik nog het laatste jaar van de lerarenopleiding doen, en daarnaast moest ik ook dat hbo-diploma Basiseducatie halen. Het was druk, dat kun je wel stellen. Maar op een gegeven moment heb ik het wel allemaal gehaald.' Door alle studies was Henriëtte geïnteresseerd geraakt in didactiek voor volwassenen. 'Ik kwam in aanraking met humanistische psychologie, allerlei leermethodes, strategieën, hoe mensen zich ontwikkelden: ik vond het helemaal geweldig! Het hele idee van "een leven lang leren" spreekt mij geweldig aan. Stokoude bejaarden die leren facebooken, e-mailen, foto's bewerken, bridgen, ik vind het fantastisch hoe mensen zich blijven ontwikkelen en ik wilde daar veel meer over weten. Dus toen ben ik uiteindelijk aan de Open Universiteit een master Onderwijskunde gaan doen.'

Tranen over de wangen

Terwijl Henriëtte zich op geestelijk niveau ontwikkelde, haar kennis verbreedde en verdiepte, ging het lichamelijk minder goed. 'Je ziet het aan mijn trippelstoel: ik ben gehandicapt', legt ze uit. 'Ik heb een genetische bindweefselafwijking, ik ben hypermobiel. Er is sprake van teveel ruimte tussen alle gewrichten en dat heet -niemand kent dat, al is de ziekte al honderd jaar geleden beschreven- het syndroom van Ehlers-Danlos.' Henriëtte was veertig toen ze de diagnose kreeg. 'Het was eigenlijk wel raar: mijn vader, mijn zus en ik liepen een tijd lang bij dezelfde orthopeed, soms waren we er op dezelfde dag en nog ging er bij hem geen belletje rinkelen. Bij de huisarts ook niet. De fysiotherapeut had al wel geconstateerd dat ik hypermobiel was. Maar het werd steeds erger en op een gegeven moment kreeg ik een hernia en kon ik niets meer. Ik woonde in een dorp en kon geen kant op. De huisarts daar dacht in de richting van de Ziekte van Bechterew, een soort reuma, maar dat was het niet. Internet maakte destijds net z'n opmars, dus ik ging eens zoeken op hypermobiliteit en ik kwam terecht op een forum dat ging over het verschil tussen hypermobiliteit en EDS (Ehlers-Danlos Syndroom) type 3. Ongelofelijk. De tranen liepen me over de wangen toen ik de symptomen las. Toen ik rondkeek in mijn familie, waar slechte knieën, zwikkende enkels, bekkeninstabiliteit en vingers uit de kom aan de orde van de dag waren, was dat wel een eyeopener. Of mijn tante had het, of mijn oom, of mijn nichtje. Het paste allemaal precies. Ik had een oom in een korset, een

tante die de eerste zeven jaar van haar leven niet kon lopen, mijn vader heeft zo'n slechte rug dat de dokter zich afvroeg hoe hij nog kon lopen, noem maar op. Ik ging naar de huisarts: die zei niet veel van de ziekte te weten. De orthopeed zei: "Nee hoor, dat heeft u niet want dat is heel erg." Uiteindelijk kwam ik bij een klinisch geneticus in het AMC terecht die heel veel van EDS wist. Hij liet me allemaal kunstjes doen, zoals de handen plat op de grond met rechte knieën en hij was meteen overtuigd. 'Er zijn veel mensen die het hebben maar de diagnose nooit krijgen. 'Sommige patiënten hebben een hyperelastische huid die heel snel kapot is. Anderen hebben het met de aderen, die scheuren zomaar. Ik heb dus de hypermobiele versie van de ziekte. Je lijkt heel lenig, en dat ben je ook wel, maar niet op een goede manier. Je voelt in eerste instantie geen pijn. Dat komt omdat de zenuwbanen de informatie niet goed doorgeven aan de hersenen: je proprioceptis is verstoord. Je kunt niet goed inschatten waar je in de ruimte bezig bent, waardoor je gewrichten constant over hun grenzen heen gaan. Met overbelaste spieren tot gevolg, slijmbeurs- en peesontstekingen, kapotte knieën, hernia's.' Het is een merkwaardige ziekte. 'Ik was wel lenig, maar tegelijkertijd ook een stoethaspel, want ik struikelde over elk boomworteltje en viel van elke stoep. Mensen noemden me onhandig en ook een piepkont.' Rond diezelfde tijd kreeg Henriëtte nog een secundaire diagnose. 'Ik heb ook fybromyalgie. Pijn in de spieren, pijn in het bindweefsel. Vroeger wist ik helemaal niet wat bindweefsel was, laat staan dat het pijn kon doen. Nu weet ik wel beter.'

Onvoorspelbare ziekte

'Je leert omgaan met de ziekte', vertelt Henriëtte. 'Je hebt elke dag pijn, en elke dag is het ergens anders. Aan de ene kant ben je blij dat je eindelijk weet wat je hebt, aan de andere kant is het wel heel erg definitief. Daarbij ben je bang dat het erger wordt. Maar dat is bij mij niet het geval, omdat ik tegenwoordig bij elke beweging nadenk. Je moet oppassen met overbelasting. Een professor in Groningen vertelde me dat ik niet meer dan 1 kilo tegelijk mocht optillen. Maar ja. Dat is dus een fles cola!' Het lastige van de ziekte is de onvoorspelbaarheid. 'Als ik 's avonds uitga, moet ik de dag daarna vrij plannen. Want het kan zijn dat je me dan opveegt. Het kan ook zijn dat ik nergens last van heb. Maar daar moet ik niet van uitgaan. Ik kan dus niet overdag lesgeven en 's avonds nog wat anders doen. Het betekent dat ik heel veel moet laten. Gelukkig zijn er tegenwoordig computers en mijn iPad, die hobby's kosten weinig lichamelijke energie. Ik zoek alles op, ik luister muziek, ik leer Italiaans, ik volg de beurs. Het is inmiddels wel bijna een verslaving, die iPad. Verder geef ik nog zes uur per week Engels bij Zorg en Welzijn op het Drenthe College. Nederlands of ict niet meer. Soms voel ik me wat ict betreft wel stokoud hoor, ik heb de Commodore 64 nog opgebouwd zien worden. Maar het heeft ook z'n voordelen: ik weet hoe het werkt. Tegenwoordig moet je leerlingen uitleggen hoe ze een zoek geraakt bestand kunnen opzoeken, hoe de structuur van een computer in elkaar zit. Hoe je google op een efficiënte manier gebruikt. Dat weten heel veel van die jongeren helemaal niet.'

Fietsend over de hei

Henriëtte heeft een balans gevonden, ze vecht niet meer tegen de ziekte. Maar dat ging niet vanzelf. 'Voordat je accepteert dat je niet beter wordt moet er wel wat gebeuren. Toen ik veertig was, kon ik niks meer. Ik kon mijn zoontje van zes niet eens meer optillen en geen 25 meter meer lopen. Ik had een opvouwbaar scootmobieltje, maar op een gegeven moment kon ik de accu daarvan zelfs niet meer optillen. Niets ging meer. Ik lag alleen nog maar in bed voor het raam en ik wilde juist zoveel. Ik ging na de hernia revalideren en onder-

deel was een stukje Gestalttherapie waarin ik al stompend op een kussen afscheid moest nemen van mijn gezondheid, onder het mom van: "Het wordt alleen maar slechter, mevrouw". Concreet voorbeeld daarbij was dat ik nooit meer over de hei zou fietsen, iets wat ik zo graag deed. Ik stompte op dat kussen en ik dacht bij mijzelf -jongste kind dat ik daar ben-: "Ha! Dan ken je mij nog niet!". En ik zal je vertellen: twee jaar later fietste ik met mijn klas en een collega over diezelfde hei. Ik was zo gelukkig!' Henriëtte had zich er op een geheel eigen manier bij neer gelegd. 'Ik besloot, mede dankzij het boek "De pijn de baas", van psycholoog Frits Winter, niet langer te vechten, maar ermee te leren leven. En dat betekende een ommekeer. Ik stelde grenzen, zei steeds nee tegen mezelf, maar liet me toch niet alleen leiden door wat ik niet kon. Ik maakte als het ware een spirituele reis om te ontdekken wat ik wél wilde en kon. Als je daarin je balans kunt vinden, kom je een stuk verder. Haptonomie en mindfulness hebben me daarbij veel geholpen. Je moet realistisch zijn en kijken naar je mogelijkheden. Accepteren dat je bepaalde dingen niet kan, maar je daarbij niet neerleggen. Ik blijf altijd streven naar vooruitgang. Anders had ik niet meer op die hei gefietst. Het scootmobieltje heb ik weggedaan, dat heb ik niet meer nodig. Ik doe nu veel meer dan tien jaar geleden!'

Haptonomie voor gevorderden

'Eenmaal per week doe ik oefeningen in warm water. Tweemaal per week wandel ik minimaal 500 meter. Om de dag fiets ik twee of drie kilometer. De ene keer gaat het beter dan de andere keer, maar ik ga vooruit.' Afgelopen zomer kwam Henriëtte via de fysiotherapeut in contact met Quantum Touch. 'Het is een soort haptonomie voor gevorderden waarbij het draait om energiestromen in je lichaam en goed ademen. Zo liet ik bijvoorbeeld mijn scheve bekken wel eens rechtzetten door een manueel arts. Dat was eng, want omdat daar kracht voor nodig is, deed hij dat op een voor mij harde manier. Ik kwam bij degene die Quantum Touch in Nederland geïntroduceerd heeft, en zij vertelde dat het helemaal niet zo hardhandig hoefde. En met een paar minuten de handen op de betreffende botten lukte het haar op een hele zachtaardige manier. Quantum Touch is geweldig.'

Ondanks dat blijven er altijd de mindere dagen. 'Als ik 's nachts met Bo de kat op de bank zit omdat ik niet kan slapen van de pijn, voel ik me soms wel eens depri. Maar verder ben ik altijd optimistisch. Ik heb mijn werk, mijn man, mijn zoon die hier in de buurt woont. En ik heb mijn hobby's natuurlijk. Dat is niet alleen filmpje kijken, boekje lezen en computeren, ik hou me bijvoorbeeld ook bezig met NLP, een methode waarbij je aansluit op dat wat je in de ander ziet. Dat is heel goed te gebruiken in het onderwijs. Verder doe ik aan stamboomonderzoek. Op en via internet kun je een heel eind komen. Wij zijn al teruggeshaald naar ongeveer 1600. Ook heb ik verschillende vriendinnenclubjes. Met het ene clubje ga ik geregeld uit eten, met een ander clubje ga ik naar jazz- en bluesconcerten in de omgeving. Ik ga ook graag de natuur in. Mijn man en ik hebben een kano: hij peddelt, ik fotografeer, want dat is ook een hobby. Ja, het gaat goed met mij. Een revalidatie-arts heeft me wel eens gevraagd of ik niet een toespraak wilde houden over mijn aanpak. Die is echt gebaseerd op dat "leven lang leren". Ik wil me voortdurend blijven ontwikkelen. Zo kom je altijd verder. Misschien word ik nog wel oud en wijs.'

BANANEN

Ik ben de derde in de rij voor de kassa. Mijn netje mandarijnen en literpak volle melk steken schril af tegen de lading artikelen die de mevrouw voor mij uitstalt op de band. Ze moet nog even wachten, want de meneer vooraan wil een ongelabelde tros bananen afrekenen.

‘Wilt u ze nog even afwegen?’ vraagt de jonge caissière aan de klant. ‘Dat kan daarginds, naast kassa 1.’

‘En moet ik dan een nummer intoetsen?’ vraagt de man die kennelijk geen frequent supermarktbezoeker is.

‘Volgens mij is het nummer 98’ - twijfel in haar stem - ‘maar u kunt voor de zekerheid even op het lijstje naast de weegschaal kijken. Daarop staan alle groente- en fruitsoorten in alfabetische volgorde.’

Het duurt even, maar dan lijkt het voor elkaar. Triomfantelijk overhandigt de man zijn tros bananen aan de caissière. Die bekijkt de sticker en fronst haar wenkbrauwen.

‘Meneer, ik zal ze even opnieuw wegen. U hebt per ongeluk op “conference” gedrukt.’

Terwijl het kassameisje naar de weegschaal van kassa 1 loopt, kijkt de man verbijsterd om zich heen. Wat bedoelde ze nou?

‘Wat bedoelde je nou?’ vraagt hij, als de bananen nu eindelijk langs het scanapparaat gaan.

‘Er stond ‘conference peren’ op het stickertje. Waarschijnlijk hebt u op het verkeerde knopje gedrukt,’ antwoordt de caissière.

‘Het was 98 toch?’

Het meisje kijkt op de sticker. ‘Bananen zijn 99 cent per kilo.’

‘Nee, ik bedoel het nummertje.’ De klant wil het nu toch weten. ‘Op de weegschaal. Dat was toch 98?’

Nog één keer loopt de caissière richting kassa 1. De mevrouw voor me kijkt zuchtend achterom. Ik glimlach haar toe.

Het kassameisje is alweer terug.

‘Sorry meneer,’ verontschuldigt ze zich. ‘De bananen staan onder nummer 96.’

*Janneke Pelle werkt in zorg en horeca,
is koorpianiste, recenseert theatervoorstellingen en
geeft Nederlandse les aan een inburgerende leeftijdgenote.
Bovenal houdt ze van mensen en hun verhalen.
Hierover schrijft ze op weblog.theefiets.nl.*

NEW KID in TOWN 3

Jenny Kamps

Pssstttt... niet verder vertellen hoor
Ik heb een schommel gekocht
Een babyschommel
Kleur: rood

Marktplaats
Zoekterm: babyschommel
Afstand: minder dan 5 kilometer
Vraagprijs: 5 euro

In mijn wijk
In een onbekende straat
Bij onbekende mensen
Op 800 meter afstand
Heb ik een schommel gekocht

Het slaat nergens op
Maanden moet ik nog wachten
Misschien wel meer dan een jaar
Mijn droomwens is nu wel vervuld
Een schommel in de tuin

Dromend van een blij kind in de schommel
Haartjes wapperend in de wind
Om de beurt duwen
Lachende gezichten
Geluk voor vijf euro

Ik zal u nog iets verklappen
Een glijbaan in de tuin is ook een droom
Zoekterm invoeren op Marktplaats?
Ik wacht nog wel even
Ik wacht tot na de geboorte

Dromen moeten gerealiseerd worden
Wie je ook bent
Waar je ook gaat
Maak je dromen waar!

*Jenny Kamps,
mensenmens en oma in wording*

Zeuren & Zanik volgen sinds kort een ICT-cursus

Wat ben je
aan het
implementeren?

Kerstapplicaties.

O ja?
En wat is daarvan de
functionaliteit?

Hiermee focussen
we niet alleen op
gebruikers, maar
ook op kerst-
systemen
en -processen.

O??? En wie
gaat dat
monitoren
dan?

Oké, oké!
Volgend jaar
maar
outsourcen dus!

zeurenzanik.nl

Wat eten we als **TROOST?**

We hebben allemaal wel eens een dag die we liever over zouden slaan. We zitten gewoon even niet zo lekker in ons vel, het grijzige herfstweer slaat op ons gemoed of we hebben ineens een aanval van onvervalste Weltschmerz en lijden aan het leven. Niets ernstigs, wel vervelend.

De puberteit is typisch zo'n periode met dips. Je kunt daar vrij weinig aan doen, het is net zoiets als die jeugdpuistjes waarvan ouders zeggen dat ze wel weer verdwijnen. Maar als je er midden in zit, denk je dat het nooit meer over gaat. Daar is iets heel merkwaardigs mee. Wie gezond is, denkt dat het altijd zo zal blijven. Voor zieken lijkt hun ziekte eindeloos. Hetzelfde geldt voor verdriet, geluk, armoede of rijkdom, het gevoel een slachtoffer te zijn of juist een zondagskind. Mensen wennen overal aan en dobberen mee met de stroom. En als die stroom naar negativiteit neigt, hebben we een zetje nodig om ons van richting te doen veranderen.

Toen ik volop puberde, voelde ik me eenzaam en onbegrepen, net als vrijwel elke puber. Eigenaardig eigenlijk. Een klas vol pubers en minstens de helft voelt zich alleen en miskend. Dat zou toch juist herkenning moeten oproepen bij degenen die zich precies hetzelfde voelen? Herkenning leidt tot erkenning en dan is die gewenste arm om je heen niet meer ver weg. Maar nee, blijkbaar veroorzaakt die hormonale zielenpijn een tunnelblik op jezelf en zo voel je je massaal individueel ellendig terwijl de redding zo'n beetje naast je zit.

Afijn, in mijn puberteit maakte ik vaak wentelteefjes als ik uit school kwam. Lekker eten helpt namelijk ook tegen een ik-zie-het-niet-meer-zitten-bui. De bekendste troosthap bestaat uit een plak chocolade, maar dit is een kookrubriek dus die telt even niet (net zoals nieuwe schoenen en een fijne huilfilm). De meeste mensen houden van duidelijk zoete of zoute, vette en makkelijk te eten kost als ze behoefte hebben aan een zetje omhoog, richting positiviteit en levensgeluk. Eten van oma bijvoorbeeld, dat voldoet uitstekend. Zulke gerechten zijn niet ingewikkeld te maken en ze belanden niet zo snel op je heupen als een snack. Na zo'n lekker maaltje en een nachtje goed slapen, staan we de volgende dag weer op met een fris hoofd en nieuwe moed.

Kop op en eet smakelijk! *Mathilde*

Oma's **AARDAPPELPUREE**

Ingrediënten: 750 gram aardappelen, 0,5 knolselderij, 2 dl room, 1 eetlepel boter, zout en peper

Bereiding: Schil en was de aardappelen en knolselderij. Snij de groenten in stukken van gelijke grootte. Kook de aardappelen samen met de knolselderij gaar. Giet af en stamp tot puree. Warm de room op en voeg samen met de boter toe. Kruid met peper en zout naar smaak.

Tip: In plaats van selderijknol kun je ook venkelknol gebruiken, gebruik dan het venkelloof als garnering. De puree gratineren in de oven met een kaaslaagje erover maakt het nog lekkerder (en troostrijker).

'Paniekaanvallen? Kijk huizen op Fanda,
word je helemaal zen van.'
Mevr. Van Zon

'Iedereen is tegenwoordig de hele tijd zo bang dat ons werk wordt overgenomen door robots, maar niemand schijnt door te hebben dat ze zelf al robots zijn.'
Margriet.

'...want dat heeft zo'n lekkere Aziatische smaak, die cassave-chips', aldus een van de drie pauzerende doods-kistdragers in hun lange zwarte jassen met epauletten op de schouders.

'Stomme heks', mompelde het onbeduidende mannetje in de supermarkt toen ik hem erop wees dat hij voorkroop. 'Pardon?', vroeg ik. 'Je hoorde me wel', beet hij. 'Wat onaardig!', lachte ik. 'Je bent zelf onaardig, want je was helemaal niet eerder dan ik', zei hij in een korte vlag van strijd-lust. 'Maar ja, je bent blond hè, dus je zal wel weer gelijk hebben.'

(ON)GEHOORD

'Vuuuuuile viezerik! Smeerlap! BEEST dat je d'r bent!' Zoals elke dag om exact 13.15 tetterde de vermaarde scheldoma weer voorbij op de Van Woustraat. Zoals altijd in haar blauwe regenjas en met haar wollen muts op. Zoals altijd als het regent, vriest, als de zon schijnt en als de mussen van het dak vallen. Wie haar pad kruist, krijgt de volle laag. Zoals altijd.

'Niet Marilyn.', reageerde de woestharige curiosaloofdeigenaar in de haven geschokt op de vraag of de lijst met de dromerige blondine ook te koop was. 'Jullie mogen alles van me meenemen, maar niet hâár.'

